

KONFERENSIYALAR COM

ANJUMANLAR PLATFORMASI

**XV RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYASI**

**YANGI DAVR ILM-
FANI: INSON UCHUN
INNOVATSION G'OYA
VA YECHIMLAR**

AVGUST, 2026

ISSN 3093-8791

ELEKTRON NASHR:

<https://konferensiyalar.com>

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
XV Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
2-jild, 15-son (13-avgust, 2026-yil).– 103 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 10-avgust

Mas'ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur to'plamda "Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar" mavzusidagi XV Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari jamlangan. Nashrda respublikaning turli oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlari va amaliyotchi mutaxassislari tomonidan tayyorlangan maqolalar o'rin olgan bo'lib, ular ijtimoiy-gumanitar, tabiiy, texnik va yuridik fanlarning dolzarb muammolari va ularning innovatsion yechimlariga bag'ishlangan.

Ushbu nashr ilmiy izlanuvchilar, oliy ta'lim o'qituvchilari, doktorantlar va soha mutaxassislari uchun foydali qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsion yondashuv, zamonaviy fan, fanlararo integratsiya, ilmiy-tadqiqot, nazariya va amaliyot, ilmiy hamkorlik.

Barcha huquqlar himoyalangan.

© Scienceproblems team, 2026-yil

© Mualliflar jamoasi, 2026-yil

INGLIZ FILOLOGIYASI TA'LIMIDA TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIM FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA ALEKSANDR NIL G'OYALARIDAN FOYDALANISH

Atamirzayev Bahrom Bahodir o'g'li

Namangan davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Email: alisamiyusuf03@list.ru

Tel: 998 95 233-50-00

Annotatsiya. Maqolada ingliz filologiyasi talabalarining mustaqil ta'lim faoliyatini rivojlantirish masalasi Aleksandr Sazerlend Nilning erkin va demokratik ta'lim g'oyalari asosida tahlil qilinadi. Nilning Summerhill tajribasidagi tanlov erkinligi, ichki motivatsiya, shaxsiy mas'uliyat va demokratik ishtirok tamoyillari oliy ta'limga to'g'ridan-to'g'ri ko'chirilmay, learner autonomy, self-regulated learning va self-determination nazariyalari bilan integratsiya qilinadi. Ingliz filologiyasi sharoitida strukturaviy tanlov, individual learning contract, refleksiv jurnal, portfolio, self-assessment, peer-assessment va student-led seminarlar orqali talabanning maqsad qo'yish, rejalashtirish, resurs tanlash, monitoring va refleksiya kompetensiyalarini rivojlantirish imkoniyatlari asoslanadi. Tadqiqot natijasida Nil g'oyalarini "erkinlik + akademik mas'uliyat" modeli asosida adaptatsiya qilish talabanning o'quv subyektligi va uzluksiz kasbiy o'zini rivojlantirish qobiliyatini kuchaytirishi ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: Aleksandr Nil, Summerhill, ingliz filologiyasi, mustaqil ta'lim, learner autonomy, o'zini o'zi boshqarib o'rganish, self-regulated learning, ichki motivatsiya, refleksiya, o'zini baholash, individual ta'lim trayektoriyasi, demokratik ta'lim.

USING ALEXANDER NEEL'S IDEAS IN DEVELOPING STUDENTS' INDEPENDENT EDUCATIONAL ACTIVITY IN ENGLISH PHILOLOGY EDUCATION

Atamirzayev Bahrom Bahodir oglu

Independent researcher at Namangan State University

Annotation. The article analyzes the issue of developing independent educational activities of English philology students based on Alexander Sutherland Neel's ideas of free and democratic education. The principles of freedom of choice, intrinsic motivation, personal responsibility and democratic participation in Neel's Summerhill experience are not directly transferred to higher education, but are integrated with the theories of learner autonomy, self-regulated learning and self-determination. In the context of English philology, structured choice, individual learning contract, reflexive journal, portfolio, self-assessment, peer-assessment and student-led seminars are used to develop the student's goal-setting, planning, resource selection, monitoring and reflection competencies. The study shows that adapting Neil's ideas based on the "freedom + academic responsibility" model strengthens the student's learning subjectivity and ability for continuous professional self-development.

Keywords: Alexander Neil, Summerhill, English philology, independent learning, learner autonomy, self-regulated learning, intrinsic motivation, reflection, self-assessment, individual learning trajectory, democratic learning.

DOI: <https://doi.org/10.47390/ydif-y2026v2i15/n18>

KIRISH

Zamonaviy oliy ta'lim tizimining mazmuniy va tashkiliy transformatsiyasi talabanning bilimni tayyor shaklda qabul qiluvchi obyektidan o'z o'quv faoliyatini ongli ravishda loyihalaydigan, boshqaradigan va natijalarini baholaydigan faol subyektga aylanishini taqozo etmoqda. Ayniqsa, ingliz filologiyasi yo'nalishida bunday ehtiyoj yanada kuchli namoyon bo'ladi, chunki chet tilini egallash auditoriya mashg'ulotlari bilan chegaralanmaydi: fonetika, leksika, grammatika, akademik yozuv, matn lingvistikasi, tarjima, adabiy tahlil, tinglab

tushunish va og'zaki nutq kompetensiyalarining barqaror rivoji ko'p miqdordagi mustaqil mashq, individual o'qish, qayta ishlash, refleksiya va muntazam o'zini o'zi nazorat qilishni talab qiladi. Shu ma'noda, mustaqil ta'lim ingliz filologiyasi mutaxassisini tayyorlashning qo'shimcha elementi emas, balki kasbiy kompetentlikni shakllantiruvchi tizim hosil qiluvchi pedagogik omil hisoblanadi. Talabani mustaqil ta'lim faoliyati qanchalik puxta tashkil etilsa, u til materialini shunchalik chuqur o'zlashtiradi, o'zining kuchli va zaif tomonlarini anglaydi, resurslar orasidan maqsadga muvofiq vositalarni tanlaydi va o'z kasbiy rivojlanishining uzluksizligini ta'minlaydi.

Mustaqil ta'limning samaradorligi faqat topshiriqlar hajmi yoki auditoriyadan tashqari ajratilgan soatlar miqdori bilan belgilanmaydi. Uning asosiy mezoni talabani o'quv jarayoniga nisbatan ichki pozitsiyasi, maqsad qo'ya olish qobiliyati, strategik rejalashtirish, vaqtni boshqarish, o'z faoliyatini monitoring qilish, xatolarni tahlil etish, muqobil yechimlar topish va natijalarni mezonlar asosida baholash darajasi bilan bog'liq. Shu sababli zamonaviy pedagogikada "mustaqil ish" tushunchasini faqat o'qituvchi bergan topshiriqni auditoriyadan tashqarida bajarish sifatida talqin qilish yetarli emas. Mustaqil ta'lim faoliyati talabani o'quv qarorlarini qabul qilishga jalb etilishi, o'z o'rganish ehtiyojlarini aniqlashi, ta'lim resurslarini tanlashi va o'z rivojlanish dinamikasini kuzatishi bilan tavsiflanadi. Bunday konseptual yondashuv ingliz tilini o'rganish nazariyasida "learner autonomy" atamasi bilan ifodalanib, Henri Holec tomonidan o'rganuvchining "o'z ta'limini o'z zimmasiga olish qobiliyati" sifatida ilmiy muomalaga kiritilgan [4]. Ushbu g'oya oliy ta'limda mustaqil ta'limning psixologik va didaktik mazmunini yangicha talqin qilish imkonini beradi.

Talaba avtonomiyasi masalasini tarixiy-pedagogik nuqtai nazardan ko'rib chiqishda Aleksandr Sazerlend Nilning ta'lim konsepsiyasi alohida ilmiy qiziqish uyg'otadi. Nil XX asr progressiv pedagogikasining eng bahsli, shu bilan birga ta'sirchan namoyandalardan biri bo'lib, uning Summerhill maktabida amalga oshirilgan tajribasi ta'limdagi majburlash, tashqi nazorat va standartlashtirilgan intizomga muqobil bo'lgan shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni namoyish etdi. Nilning asosiy e'tibori bolaning ichki ehtiyojlari, qiziqishlari, tanlov erkinligi va o'z faoliyati oqibatlariga javobgarlikni his etishiga qaratilgan edi. "Summerhill" asarida u o'qishning haqiqiy qiymati tashqi bosim ostida bajarilgan faoliyatda emas, balki shaxsning ichki qiziqishi va tayyorligidan kelib chiqqan o'rganishda namoyon bo'lishini ta'kidlaydi [1]. Mazkur qarashni zamonaviy oliy ta'limga aynan ko'chirish mumkin emas, biroq uning metodologik yadrosi — tanlov, subyektlik, ichki motivatsiya va mas'uliyat — talabalarning mustaqil ta'limini rivojlantirish uchun muhim konseptual manba vazifasini bajarishi mumkin.

Nil pedagogikasining ilmiy ahamiyati uning "erkinlik" tushunchasini oddiy tartibsizlik yoki pedagogik beparvolik bilan tenglashtirmaganida ko'rinadi. Summerhill tajribasida erkinlik boshqa shaxslarning huquqi va xavfsizligiga zarar yetkazmaslik, jamoa qoidalarini demokratik tarzda muhokama qilish va shaxsiy tanlov oqibatlarini qabul qilish bilan bog'langan. Shu sababli Nilning yondashuvi "freedom, not licence", ya'ni erkinlik, ammo cheksiz ixtiyoriylik emas degan tamoyil bilan izohlanadi. Darlingning tahliliga ko'ra, Nilning demokratik hokimiyat haqidagi qarashlari o'qituvchi hokimiyatini butunlay yo'q qilishdan ko'ra, ta'lim hamjamiyatidagi qarorlarni legitim, tushunarli va ishtirokchi shaklda tashkil etishga yo'naltirilgan [3]. Ingliz filologiyasi ta'limida bu tamoyil talabani qaysi matnni o'qishi, qaysi mavzuda loyiha qilishi, qanday raqamli resursdan foydalanishi yoki qaysi taqdimot formatini tanlashida erkinlik

berish, biroq ushbu tanlovni oldindan belgilangan akademik natijalar, muddatlar va baholash mezonlari bilan bog'lash orqali namoyon bo'lishi mumkin.

Ingliz filologiyasi ta'limi tabiatan yuqori darajadagi mustaqillikni talab qiladigan soha hisoblanadi. Biror tilni faqat auditoriya darslari vositasida yetarli darajada egallash mumkin emas; til tizimi va nutq ko'nikmalarining rivoji talabadan doimiy ravishda matn o'qish, audio va video materiallar bilan ishlash, lug'at yuritish, yozma ishlarni qayta tahrirlash, og'zaki nutqni mashq qilish va o'z xatolarini tahlil etishni talab qiladi. Filologik tayyorgarlikda esa bu jarayon yanada murakkablashadi, chunki talaba tilni nafaqat kommunikativ vosita sifatida o'zlashtiradi, balki uni ilmiy tahlil obyekti, madaniy hodisa va kasbiy faoliyat vositasi sifatida ham o'rganadi. Shuning uchun mustaqil ta'limning mazmuni "uyga vazifa" tushunchasidan ancha keng: u talabaning kasbiy bilimlar makonida mustaqil navigatsiya qila olish qobiliyatini, ma'lumotlar ishonchligini tekshirishni, lingvistik hodisalarga nisbatan ilmiy savol qo'yishni va dalillangan xulosaga kelishni o'z ichiga oladi. Nilning shaxsiy qiziqishga tayangan erkin o'rganish g'oyasi ana shu kasbiy subyektlilikni shakllantirishga xizmat qilishi mumkin.

Mustaqil ta'limni rivojlantirishda talabaning tanlov qilish huquqi markaziy o'rin tutadi. Tanlov o'quv jarayonida faqat motivatsion "bonus" emas, balki metakognitiv faoliyatni ishga tushiradigan mexanizmdir. Talaba bir nechta maqola, loyiha mavzusi, topshiriq turi yoki raqamli platformadan birini tanlashi uchun o'z maqsadini anglab olishi, mavjud imkoniyatlarni qiyoslashi, o'z resurslarini baholashi va taxminiy natijani oldindan ko'ra bilishi kerak. Shu jarayonning o'zi o'quv qarorini ongli holga keltiradi. Littlewood avtonomiyani o'rganuvchining mustaqil tanlov qilishga bo'lgan "qobiliyati" va "tayyorligi" ning birligi sifatida ko'rsatadi hamda til ta'limida avtonomlik kommunikatsiya, o'rganish jarayoni va shaxsiy hayot bilan bog'liq tanlovlarda namoyon bo'lishini asoslaydi [8]. Demak, ingliz filologiyasi talabalariga erkinlik berishdan oldin ularda tanlov kompetensiyasini rivojlantirish, ya'ni variantlarni tahlil qilish, maqsad va resurslarni muvofiqlashtirish hamda qaror oqibatlarini baholash ko'nikmalarini shakllantirish lozim.

Aleksandr Nil g'oyalarining zamonaviy oliy ta'lim uchun qimmatli tomoni — ta'limni majburlashning tashqi mexanizmlaridan ichki motivatsiya mexanizmlariga o'tkazish ehtiyojini ilgari surishidir. Talaba topshiriqni faqat ball, jarima, davomat yoki o'qituvchi nazorati sabab bajarsa, faoliyatning tashqi boshqaruvga qaramligi saqlanib qoladi. Bunday sharoitda mustaqil ta'lim miqdoran bajarilishi mumkin, ammo mazmunan mustaqil bo'lmasligi ehtimoli yuqori. Ryan va Decining self-determination nazariyasi shaxsning ichki motivatsiyasi va barqaror o'zini boshqarishi avtonomiya, kompetentlik va aloqadorlik kabi bazaviy psixologik ehtiyojlar qo'llab-quvvatlanganda kuchayishini ko'rsatadi [9]. Bu yondashuv Nilning pedagogik intuitiv qarashlariga zamonaviy psixologik asos beradi. Ingliz filologiyasi darslarida talabaning tanloviga joy qoldirish, maqsadni tushuntirish, muvaffaqiyat mezonlarini aniq ko'rsatish va hamkorlik muhitini yaratish uning mustaqil ishga bo'lgan ichki tayyorgarligini kuchaytiradi.

Biroq erkinlikning pedagogik samarasi uning strukturaga ega bo'lishi bilan belgilanadi. Oliy ta'limda talabaning xohishiga ko'ra barcha fanlar, vazifalar yoki natijalarni rad etishiga imkon beradigan model amaliy va normativ jihatdan maqsadga muvofiq emas. Shuning uchun Nil konsepsiyasining adaptatsiyasi "to'liq ixtiyoriylik" emas, balki "strukturaviy tanlov" tamoyiliga tayanishi kerak. Strukturaviy tanlovda o'qituvchi yakuniy kompetensiyalar, minimal akademik talablar, topshirish muddatlari va baholash mezonlarini belgilaydi; talaba esa ushbu chegaralar ichida mavzu, manba, bajarish usuli, individual sur'atning ayrim elementlari va

natijani taqdim etish formatini tanlaydi. Masalan, adabiyotshunoslik kursida barcha talabalar muayyan tahliliy kompetensiyani namoyon qilishi shart bo'lishi mumkin, lekin ular tahlil qilinadigan asar, metodologik yondashuv yoki taqdimot shaklini tanlaydi. Bunday model erkinlik bilan akademik mas'uliyatni muvozanatlashtiradi va talabani o'quv qarorlarining haqiqiy ishtirokchisiga aylantiradi.

Talabaning mustaqil ta'lim faoliyatini rivojlantirishda maqsad qo'yish ko'nikmasi alohida ahamiyatga ega. Ko'plab talabalar "ingliz tilimni yaxshilash", "ko'proq so'z yodlash" yoki "yaxshi yozishni o'rganish" singari umumiy istaklarni maqsad deb qabul qiladi. Bunday niyatlar motivatsion ahamiyatga ega bo'lsa-da, ular bajariladigan harakatlar ketma-ketligini belgilamaydi va natijani o'lchash imkonini bermaydi. Nil pedagogikasidagi o'quvchi ehtiyojini tan olish tamoyilini oliy ta'limga moslashtirish talabaning shaxsiy ehtiyojini akademik maqsadga aylantirishni talab qiladi. O'qituvchi "Siz nimani o'rganishni xohlaysiz?" degan savol bilan cheklanmasdan, "Bu maqsad qaysi kompetensiyaga taalluqli?", "Qaysi natija uning bajarilganini ko'rsatadi?", "Qaysi resurs va vaqt kerak?" kabi savollar yordamida talabaning niyatini operatsion maqsadga aylantirishga ko'maklashishi lozim. Shu tariqa tanlov reflektiv rejalashtirish bilan birlashadi.

Zimmerman self-regulated learning konsepsiyasida o'quv faoliyatini oldindan rejalashtirish, bajarish jarayonini monitoring qilish va natijani o'zini o'zi reflektiv baholashdan iborat siklik tizim sifatida ko'rsatadi [10]. Mazkur model Aleksandr Nil g'oyalarini ingliz filologiyasi talabalarining mustaqil ta'limiga moslashtirish uchun qulay nazariy karkas yaratadi. Nil ta'kidlagan erkin tanlov "oldindan rejalashtirish" bosqichida maqsad va strategiyani ongli tanlash orqali namoyon bo'ladi; o'z faoliyatini boshqarish "bajarish" bosqichida vaqt, diqqat va resurslarni tartibga solishni talab qiladi; erkinlikning mas'uliyat bilan uyg'unligi esa "refleksiya" bosqichida natijani xolis tahlil qilish, xatoni tan olish va keyingi qarorni tuzatish orqali ta'minlanadi. Demak, mustaqil ta'limning rivoji erkinlikni ko'paytirish bilangina emas, balki talabani ushbu erkinlikdan samarali foydalanishga o'rgatish bilan belgilanadi. Avtonomiya — tayyor holat emas, balki bosqichma-bosqich shakllanadigan o'quv kompetensiyasidir.

XULOSA

Aleksandr Nilning erkinlik, tanlov, ichki motivatsiya va demokratik ishtirokka asoslangan pedagogik qarashlari ingliz filologiyasi talabalarining mustaqil ta'lim faoliyatini rivojlantirish uchun muhim metodologik resurs bo'la oladi. Biroq Summerhill tajribasini oliy ta'limga mexanik ko'chirish maqsadga muvofiq emas. Eng maqbul yo'l Nil g'oyalarini zamonaviy learner autonomy, self-regulated learning va self-determination nazariyalari bilan uyg'unlashtirib, "strukturaviy tanlov" tamoyili asosida qo'llashdir. Bunda o'qituvchi kompetensiya natijalari, muddat va baholash mezonlarini belgilaydi, talaba esa mavzu, resurs, strategiya va faoliyat formatining ma'lum qismini tanlaydi.

Mustaqil ta'limning rivojlangan shakli topshiriqni auditoriyadan tashqarida bajarish bilangina emas, maqsad qo'yish, rejalashtirish, resurs tanlash, vaqtni boshqarish, o'z faoliyatini monitoring qilish, self-assessment va refleksiya bilan tavsiflanadi. Ingliz filologiyasi amaliyotida academic reading va writing, vocabulary portfolio, speaking recording, student-led seminar, learning contract va mini-research kabi faoliyatlar bu kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. O'qituvchi esa nazorat qiluvchi subyektdan fasilitator, akademik maslahatchi va refleksiya tashkilotchisiga aylanadi.

Shunday qilib, Aleksandr Nil pedagogik merosining zamonaviy qiymati nazoratni butunlay bekor qilishda emas, balki tashqi nazoratning o'rnini ongli maqsad, ichki motivatsiya, shaffof mezon va shaxsiy javobgarlik bilan bosqichma-bosqich almashtirish g'oyasidadir. Ushbu yondashuv ingliz filologiyasi talabalarining o'quv mustaqilligi, metakognitiv boshqaruvi va universitetdan keyingi uzluksiz kasbiy rivojlanish qobiliyatini kuchaytiradi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Neill A. S. Summerhill: A Radical Approach to Child Rearing. – New York: Hart Publishing Company, 1960. – 392 p.
2. Neill A. S. Summerhill School: A New View of Childhood / ed. by A. Lamb. – New York: St. Martin's Griffin, 1995. – 304 p.
3. Darling J. A. S. Neill on Democratic Authority: A Lesson from Summerhill? // Oxford Review of Education. – 1992. – Vol. 18, No. 1. – P. 45–57. – DOI: 10.1080/0305498920180104.
4. Holec H. Autonomy and Foreign Language Learning. – Oxford: Pergamon Press, 1981. – 53 p.
5. Little D. Learner Autonomy 1: Definitions, Issues and Problems. – Dublin: Authentik, 1991. – 62 p.
6. Dam L. Learner Autonomy 3: From Theory to Classroom Practice. – Dublin: Authentik, 1995. – 84 p.
7. Benson P. Teaching and Researching: Autonomy in Language Learning. – 2nd ed. – London; New York: Routledge, 2011. – 296 p. – DOI: 10.4324/9781315833767.
8. Littlewood W. "Autonomy": An Anatomy and a Framework // System. – 1996. – Vol. 24, No. 4. – P. 427–435. – DOI: 10.1016/S0346-251X(96)00039-5.
9. Ryan R. M., Deci E. L. Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being // American Psychologist. – 2000. – Vol. 55, No. 1. – P. 68–78. – DOI: 10.1037/0003-066X.55.1.68.
10. Zimmerman B. J. Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview // Theory Into Practice. – 2002. – Vol. 41, No. 2. – P. 64–70. – DOI: 10.1207/s15430421tip4102_2.

YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN INNOVATSION G'OYA VA YECHIMLAR

XV RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI
2026-yil, avgust

Mas'ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
XIV Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
2-jild, 15-son (13-avgust, 2026-yil). – 103 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 10-avgust.

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Science problems team, 2026-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2026-yil.